

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ В НАВЧАЮТЬСЯ ЗА ФАХОМ В ФІЛОЛОГІЇ

SVITLANA GEDZ, LUDMILA GUSAK

Волинський національний університет імені Л. Українки, Луцьк

АНОТАЦІЯ: Дана стаття присвячена дослідженню основних методів розвитку професійних компетенцій іноземної мови у студентів за фахом філологія.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: кар'єра діяльності майбутніх фахівців, професійна комунікативна компетентність, комунікативні навички; кажучи, читання, прослуховування, написання

Знання іноземної мови є складовою частиною професійної підготовки майбутнього фахівця філологічного профілю і передумовою його успішної діяльності. Володіння іноземною мовою – необхідна умова його професіоналізму, яке дозволить працювати з інформацією, доступною світовій спільноті, а також спілкуватися з колегами з різних країн. Формування іншомовної компетенції займає одне з провідних місць у курсі професійної підготовки студента. Приєднання України до Європейського освітнього простору через участь у Болонському процесі передбачає мобільність студентів у межах світового освітнього та економічного простору, що може стати можливим не лише завдяки їх професійній підготовці, але й відповідному рівню володіння ними іноземною мовою професійного вжитку, тобто, володіння іншомовною професійною компетенцією.

Професійна компетенція є основною одиницею змісту в курсі навчання студентів-філологів професійній комунікації і передбачає виділення в якості основних такі аспекти навчання професійно-орієнтованому спілкуванню: навчання аналізу, аргументації, критичному мисленню, способам пізнання і отримання потрібної їм інформації. Для того, щоб студенти могли ефективно передати особисте уявлення з приводу того чи іншого явища, їм слід володіти базовим об'ємом інформації.

Формування іншомовної професійної компетенції передбачає не лише активну пізнавальну діяльність студентів у процесі пошуку інформації, але й уміння аналізувати, осмислювати, оцінювати, порівнювати різні точки зору на існуючу проблему, відстоювати, аргументувати власну думку, робити висновки, а також пропонувати можливості вирішення певної лінгвістичної проблеми¹.

Вивчення і викладання іноземних мов для спеціальних цілей є одним із пріоритетів вітчизняної і зарубіжної лінгвістики та методики викладання іноземних мов упродовж останніх десятиліть. Англійська мова для спеціальних цілей з'явилася на початку 50-х років ХХ століття у Великобританії і в Америці, що було зумовлено необхідністю мовної підготовки великої кількості іноземців в американських і британських університетах та емігрантів, які мали нагальну потребу оволодіти англійською мовою з метою працевлаштування і роботи за фахом.

В історії розвитку спеціалізованого навчання іноземній мові виділяють декілька етапів:

1. середина 60-х – початок 70-х років ХХ століття. У цей період основна увага зосереджувалась на оволодінні вузькопрофесійною лексикою різних галузей науки і техніки;
2. 70-і роки минулого століття характеризувались появою програм навчання іноземним мовам на основі комунікативних потреб тих, хто навчався. Велике теоретичне значення отримала соціолінгвістична модель визначення комунікативних потреб, яка була розроблена Дж. Манбі. Завдяки цій моделі мовний матеріал відбирався на основі функціональних висловлювань, їх прагматичного впливу з метою забезпечення комунікації у різних ситуаціях професійного спілкування;
3. середина 80-х років ХХ століття. Важливою ознакою цього періоду була ідея про необхідність врахування усіх чинників вивчення іноземних мов, зокрема, професійної компетентності викладачів, наявності засобів навчання, можливостей для самостійної роботи, розробки навчальних матеріалів, ставлення викладачів і студентів до методів навчання та навчальних матеріалів. Суттєвим досягненням було доповнення моделі Дж.Манбі за

¹Рог. Л. П Дорогобид., В. В. Нагайчук, *Реализация коммуникативных целей при работе над текстом по языку специальности*, „Проблемы высшей школы” 1991 nr 73, s. 96-100.

рахунок введення аналізу ситуації навчання².

Аналіз вивчення теорії і практики навчання іноземній мові для спеціальних цілей у вітчизняній методиці викладання іноземних мов свідчить про те, що вона з'явилась порівняно недавно. Лише в 1960-ті роки ця проблема почала вирішуватись на урядовому рівні. Незважаючи на існування “залізної завіси” в країні, для підвищення обороноздатності була потреба у випускниках вузів, які б могли отримувати інформацію з першоджерел. Цим пояснювалось завдання створення професійно-орієнтованих навчальних посібників з різних галузей знань для навчання іноземним мовам. Вирішення цього завдання вимагало перебудови всієї методики викладання, підготовку підручників, спрямованих на розвиток навичок усного мовлення в області майбутньої спеціальності.

Сучасний професійно-орієнтований підхід до навчання іноземній мові передбачає формування в студентів умінь іншомовного спілкування в конкретних професійних, наукових, ділових сферах з урахуванням особливостей професійного мислення. Разом з тим, важливо враховувати, що знання професійної лексики і граматики не можуть компенсувати несформованість комунікативної компетенції, а саме, відсутність знань і вмінь, які дозволяють брати участь в реальних ситуаціях спілкування іноземною мовою.

Зміст професійно-орієнтованого навчання іноземній мові студентів-філологів повинен бути зорієнтованим на останні досягнення в лінгвістиці, відображати сучасні досягнення в галузях, які відповідають професійним інтересам студентів і надавати їм можливість подальшого професійного зростання.

Зміст навчання іноземної мови на філологічних факультетах вузів розглядається як сукупність того, що студенти повинні засвоїти в процесі навчання з тим, щоб якість і рівень володіння іноземною мовою відповідав їх запитам і цілям на відповідному етапі навчання. До змісту професійно-орієнтованого навчання іноземній мові відносяться комунікативні вміння з основних видів мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, аудіювання, письма) на основі загальної і професійної лексики; мовні знання та навички; навчальні вміння і соціокультурні знання.

Комунікативні вміння передбачають уміння продукувати та користуватись діалогічним і монологічним мовленням.

² Рог. Л. В. Малетина, И. А. Матвеевко, Н. Ю. Сипайлова, *Иноязычное образование в неязыковом вузе – развитие, проблемы, перспективы*, „Технологии инженерного образования. Известия Томского политехнического университета” 2006 nr 3, s. 236-240.

Професійно-орієнтоване навчання діалогічному мовленню має на меті розвивати вміння вести бесіду, обмінюватись інформацією професійного характеру з певної теми, вміння орієнтуватись на співрозмовника, беручи до уваги завдання спілкування та умови і обставини, в яких воно відбувається. Мета навчання монологічному мовленню полягає у формуванні вмінь по створенню монологічних текстів різних жанрів; повідомленню інформації професійного характеру; виступу з доповіддю, вміння висловлюватись у ході дискусії, обговорення, консультації, розпитування, тощо.

Метою читання є формування вмінь володіння всіма видами читання творів різних функціональних жанрів і стилів, включаючи спеціальну лінгвістичну літературу.

Мета професійно-орієнтованого навчання аудіюванню – сформувати вміння сприймати і розуміти висловлювання співрозмовника іноземною мовою в умовах діалогічного та монологічного мовлення на професійні теми.

Сучасна методика пропонує два шляхи навчання аудіюванню, коли 1) аудіювання є метою навчання і 2) використання аудіювання задля розвитку навичок говоріння, читання і письма. У першому випадку студентам пропонується виконати спеціальні вправи для розвитку вміння аудіювати текст по спеціальності. Основна увага при цьому звертається на сприйняття загального значення висловлювань і розуміння поданої у тексті інформації. Вправи, метою яких є не лише навчання аудіюванню, але й навчання через аудіювання говорінню, читанню і письму можуть бути представлені: 1) вправами для навчання сприйняттю діалогічного мовлення “збоку”; 2) вправами для сприйняття діалогічного мовлення “за участю”; 3) вправами для навчання сприйняттю монологічного мовлення³.

Завдання вправ першої групи можуть формуватись таким чином:

- а) прослухайте діалог. На його основі підготуйте власний діалог на ту саму тему;
- б) прослухайте частину діалогу, продумайте його закінчення;
- в) прослухайте діалог, відтворіть його у формі монологу;
- г) поділіться своїм ставленням про почуте та аргументуйте його.

Друга група вправ може передбачати завдання такого типу:

- а) прослухайте запитання, записані на плівку. Дайте на них відповіді під час паузи;

³ Пор. О. П. Кравець, *Окремі аспекти навчання аудіюванню іноземною мовою*, „Наукові записки” 2009 nr 11, s. 492-497.

б) прослухайте початок діалогу, або полілогу, продовжте його у парному режимі.

Орієнтованими завданнями вправ третьої групи можуть бути наступні:

а) прослухайте текст, дайте вичерпні відповіді до нього;

б) прослухайте текст, сформулюйте його основну думку;

в) прослухайте текст, підготуйте рецензію на нього згідно поданого плану: тема повідомлення; короткий виклад змісту; основна ідея; оцінка почутого.

Навчання письму спрямоване на розвиток комунікативної компетенції, яка необхідна для професійного письмового спілкування, формування вмінь перекладу тексту на професійну тематику з іноземної мови на українську, з української на англійську, вмінь написання анотації та реферативного викладу професійно значимого матеріалу.

Мовні знання та навички передбачають знання і вміння оперувати фонетичними явищами, граматичними формами і конструкціями; правилами словотвору; лексичними одиницями і правилами їх вживання, а також лінгвістичною термінологією. Всі ці знання та навички є складовою частиною таких складних умінь, як говоріння, читання, аудіювання, письма. Як відомо, лексичні та граматичні знання і відповідні навички поділяються на дві групи: рецептивні, необхідні для розпізнавання повідомлення та продуктивні, необхідні для формування висловлювання.

Навчальні вміння передбачають раціональне володіння різноманітними формами розумової праці, забезпечують культуру вивчення іноземної мови в умовах вищого навчального закладу і культуру спілкування з носіями цієї мови.

Потреба в отриманні соціокультурних знань під час вивчення іноземної мови полягає в тому, що крім знань іноземної мови, важливо мати знання про історію та культуру народу, який розмовляє цією мовою, національно-культурну специфіку мовленнєвої поведінки в країнах, мова яких вивчається.

Як відомо, оволодіння студентами факультетів філологічного профілю сукупністю мовних знань і навичок та комунікативних умінь на основі загальнонавчальної і професійної лексики, а також знаннями соціокультурної специфіки країн, мова яких вивчається, обмежується недостатньою кількістю годин, які відводяться на вивчення іноземної мови у вузі. У зв'язку з цим існує необхідність у виділенні рівня володіння іноземною мовою, який відповідав би існуючим умовам навчання.

Під рівнем володіння іноземною мовою розуміють певний ступінь розвитку комунікативної спроможності особи ефективно брати участь у процесі міжкультурної

взаємодії з носіями іншої мови. Вчені Ради Європи розробили наступну систему рівнів володіння іноземними мовами:

Рівень 1 — Breakthrough (рівень виживання).

Рівень 2 — Waystage (допороговий рівень).

Рівень 3 — Threshold (пороговий рівень).

Рівень 4 — Vantage (пороговий продвинутий рівень).

Рівень 5 — Effectiveness (високий рівень).

Рівень 6 — Mastery (рівень досконалого володіння мовою).

Кожен з вищеназваних рівнів характеризується різним ступенем сформованості комунікативних умінь і навичок, різним ступенем складності ситуацій, у яких ці вміння і навички можуть бути реалізовані.

На початковому рівні формування іншомовної професійної компетенції студентів-філологів робота викладача спрямована на вироблення умінь і навичок читання спеціальних текстів відповідного рівня складності з певними тематичними і стилістичними обмеженнями. Це сприятиме переходу до основного етапу навчання, а саме, продукування мовлення — розвитку умінь і навичок використання відібраного і вивченого мовного матеріалу для реалізації цілей усного спілкування в діалогічній і монологічній формах.

Основне завдання другого етапу навчання полягає у виробленні мовленнєвих умінь і навичок усного спілкування на професійні теми. У цьому випадку вивчаються значно складніші тексти зі спеціальності, роботі над якими допомагає професійна ерудиція студентів, що полегшує роботу з їх розуміння. Основна увага на цьому етапі приділяється вивченню термінів, з яких формується термінологічний словник, а також розвитку умінь і навичок як у діалогічному мовленні (у вигляді дискусій, бесід на професійні теми), так і в монологічному мовленні (підготовці повідомлення, наукової доповіді, тощо). Значна увага на цьому етапі приділяється вивченню використання елементів зв'язку між фразами, виразів, які вводять висловлювання, зв'язують і завершують фрагменти повідомлення⁴.

Етап формування іншомовної комунікативної компетенції визначає набір методів навчання, які представляють собою спосіб організації спільної діяльності учасників навчального процесу, а саме, викладача і студента чи групи студентів. До основних методів відносяться методи репродуктивного навчання, які передбачають виконання

⁴ Л. П. Дорогобид, В.В. Нагайчук, *Реализация коммуникативных...*, dz. cyt., s. 96–100.

вправ на вироблення відповідних навичок професійного спілкування; комунікативні методи навчання (дискусія, діалог, полеміка, метод проектів, презентації); імітаційно-рольові методи навчання (виконання імітаційних вправ, рольові та ділові ігри, “Акваріум”, який передбачає одночасну роботу двох груп — “внутрішньої” і “зовнішньої”). “Внутрішня” група обговорює певну проблему, в той час як члени “зовнішньої” групи є спостерігачами за тим, як відбувається обговорення у “внутрішній” групі. До методів проблемно-пошукового навчання відносяться дослідницький метод, “мозковий штурм”, який спрямований на розвиток креативних здібностей студентів — пошуку нових ідей та їх аналізу. “Мозковий штурм” передбачає заборону будь-якої критики на етапі формування ідей. На першому його етапі важлива кількість ідей, а не їх якість. Після цього всі запропоновані учасниками ідеї групуються, оцінюються з метою відбору найкращої як способу вирішення заданої проблеми.

Таким чином, іншомовна комунікативна компетенція є таким рівнем мовної підготовки студента-філолога, який забезпечує успішність комунікації, дозволяє йому оперувати спеціальною термінологією і формує культуру мовленнєвої поведінки в різних ситуаціях професійної діяльності. На наш погляд, удосконалення навчання іноземним мовам на професійну тематику може здійснюватись шляхом пошуку нових ефективних методів, форм навчання і контролю його результатів.

THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE IN STUDENTS MAJORING IN PHILOLOGY

SVITLANA GEDZ, LUDMILA GUSAK

ABSTRACT: This article is dedicated to an investigation of the main methods of developing professional foreign language competence in students majoring in philology.

KEY WORDS: carrer-related activities of future professionals; professional communicative competence; communicative skills; speaking; reading; listening; writing